

## Улога жена архитеката

- од како се Јелисавета Начић, прва жена архитекта у Србији и међу првима у Европи, запослила у Општини града Београда и имала успешну каријеру до Првог светског рата, све је већи број жена које су студирале архитектуру и по дипломирању се запошљавале у државним институцијама, најпре Министарству грађевина
- та промена и веће присуство жена архитеката осетио се током међуратног периода када су у Министарству грађевина чиниле око једну трећину запослених
- њима је често давано да раде на развоју типологије школских објеката

- **Милица Крстић (1887-1964)**

- била је међу најзначајнијим женама архитектама у Србији и Југославији током прве половине 20. века
- уписала архитектуру 1906. године
- на студијама упознала супруга Жарка Крстића (он радио у Општини града Београда)
- била успешнија од њега
- дипломирала 1910. године и радила приватно до 1915. године када се запослила на Архитектонском одељењу Министарства грађевина
- 1938. године постала начелник Одељења за јавне грађевине и 1940. године достигла највишу позицију унутар Архитектонског одељења
- 1941. се пензионисала
- добитница ордена Светог Саве и Југословенске круне
- течно је говорила француски, шпански, енглески и немачки
- такође је била члан архитектонских друштава, попут Клуба архитеката, где је одржала неколико предавања
- такође је била активна у женским друштвима као што је Коло српских сестара и Југословенска лига жена за мир и слободу
- активно је говорила о родној равноправности, нарочито у области архитектуре
- пројектовала **Другу женску гимназију**
- зграда обухвата површину од 3.000 м<sup>2</sup> са двориштем од 5.000 м<sup>2</sup>
- надзирала градилиште са преко 300 радника
- зграда завршена крајем 1932, а 1933. свечано отворена
- изузетан пример српско-византијског стила у профаној архитектури
- како је постојала иницијатива да се унутар школе формира и манастир, угледање на српску средњовековну архитектуру није било неуобичајен избор
- розете, флорални преплети и шаховска поља указују на неоморавски стил
- унутар школе постојала капела Свете Наталије, чија је апсида видљива са дворишне стране
- капела је уништена у Другом светском рату
- супротно екстеријеру, ентеријер је имао обиље модерних и иновативних елемената

- Милица Крстић хтела да под учионица буде од ксилолита, што је био нов материјал који се лако одржавао, међутим Министарство грађевина је то одбило јер је било прескупо
  - међутим, у учионице је постављено неоско осветљење, свака учионица је имала своју гардеробу и била озвучена тако да је директор могао да слуша како се одржавају часови
  - у гимнастичкој сали је инсталиран кино-пројектор, тако да су се повремено одржавале пројекције филмова
  - постојала је и менза за сиромашне ђаке
  - међутим, Друга женска гимназија критикована је од стране архитекте Александра Дерока и писца Радета Драинца - обојица су сматрали да је српско-византијски стил непримерен за један образовни објекат
  - повучена тим критикама, Милица Крстић се за пројекат **Прве мушке гимназије** определила за модернизам
  - током надзирања извођачких радова, асистент јој је била Вера Ћирковић, позната по многим школама које је пројектовала после Другог светског рата и Источној капији Београда
  - на основу грађевинског дневника може се закључити да је Милица Крстић била веома строга и непопустљива према радницима
  - гимназија је завршена 1938. године
  - објекат су одликовали најновији стандарди у школским објектима, добро осветљење учионица, рационалан и функционалистички приступ
- **Јованка Бончић-Катеринић (1887-1966)**
    - четврта жена архитекта у Србији, прва жена која је дипломирала на Високој техничкој школи у Дармштату 1913. године
    - једна од првих жена архитеката у Немачкој
    - током студија упознала Андрију Катеринића за кога се удала и отишла да живи у Русији, касније Совјетском Савезу све до 1922. године, када су дошли у Београд
    - течно говорила немачки, руски и француски
    - као и Милица Крстић и Јованка Бончић-Катеринић била успешнија од супруга
    - он се запослио у Техничкој дирекцији Општине града Београда
    - док је радила у Министарству грађевина пројектовала Женску учитељску школу (Учитељски факултет) и Ветеринарски факултет
    - асистирала Петру Бајаловићу приликом пројектовања Правног факултета
    - добитница ордена Светог Саве и Југословенке круне
    - током Другог светског рата имала проблема - константно су желели да јој дају отказ, али је успела да остане у служби до 1944. када су јој коначно дали отказ
    - **Женску учитељску школу** пројектовала од 1931. до 1932.
    - била и надзорни архитекта на градилишту
    - зграда имала бројне учонице, две библиотеке, амбуланту, свечану и гимнастичку салу
    - у згради инсталирано централно грејање
    - када је завршена била највећа учитељска школа у Југославији

- модернизовани академизам
  - после успешно изведеног пројекта добила задужење да изради нацрт за Ветеринарски факултет 1939.
  - зграда се састојала од амфитеатра, студентске мензе, музејских просторија, библиотеке и шест института
  - зграда пројектована у складу са најсавременијим стандардима за ветеринарске факултете у Европи, са свом неопходном опремом и централном климатизацијом
  - изградњу прекинуо Други светски рат
  - овај објекат лишен академских елемената и цитата
  - једини "декоративни" елементи два јарбола
  - упркос томе, Јованка Бончић-Катеринић је у техничком опису назвала "модернизована ренесанса"
  - зграда касније надзидана, тако да је изгубила оригинални изглед
  - ентеријер у великој мери очуван
- **Даница Којић (1899-1975)**
    - дипломирала архитектуру 1924. године и одмах се запослила у Министарству грађевина
    - самостално израдила неколико пројеката за школске зграде - тежња ка поштовању духа локалне градитељске традиције
    - међу пројектима се истичу **Основна школа у селу Орешковици** и **Основна школа у селу Рагодешу**
    - заједно са супругом Браниславом Којићем 1927. године прешла из Министарства грађевина у домен пројектовања за приватне инвеститоре, међутим њено ауторство под окриљем стваралаштва брачног пара Којић је до данас остало недовољно разјашњено
    - од тада радила искључиво на пројектовању ентеријера, за Уметнички павиљон "Цвијета Зузорић", за сопствену породичну кућу и друге
    - Приликом уређења сопственог стана преовлађивао је функционалан намештај модерног дизајна, уз детаље и предмете који сведоче о интелектуалној димензији станара, попут полице са књигама, глобуса, слика и урамљених пројеката
    - функционално пројектовани ентеријер и намештај ручне израде
    - функционалан намештај модерног дизајна
  - **Десанка Манојловић (1900-?)**
    - о животу Десанке Манојловић се мало зна
    - за разлику од претходне две архитектуре, Десанка "Шанка" Манојловић радила у Техничкој дирекцији Општине града Београда
    - пројектовала неколико школа, **Завод за стерилизацију млека и Дечији диспанзер**, а пошто се развела и сопствену кућу на Сењаку
    - први пројекат је **Основна школа "Карађорђе" на Вождовцу**
    - умерена, поетична архитектура која се ослања на традицију академизма, али са одређеним декоративним елементима који дискретно одступају од канона и одражавају лични печат архитекте Десанке Манојловић

- **Основна школа "Краљица Марија"** представља њено најуспешније дело
- када је подигнута сматрана једном од најлепших школа у граду
- такође један од истакнутијих примера раног модернизма са упливима експресионизма и ар декоа
- нарочито упечатљиво обликована два бочна улаза у виду увучених цилиндара наглашених хоризонталним испустима
- такође пројектовала и **Основну школу "Бранко Радичевић" на Топчидерском брду** 1936.
- на њој поновљени експресионистички елементи, али далеко више у модернистичком духу

- **Катарина Марковић Шајиновић (1896-?)**

- дипломирала архитектуру 1928.
- међу првим женама архитектама које су се активно бавиле приватном праксом
- у периоду од 1937. до 1941. године Катарина Марковић-Шајиновић пројектовала и извела 15 стамбених зграда, што је чини најпродуктивнијом женом архитектом до тада
- била је чланица Инжењерске коморе и Клуба архитеката
- 1939. године пројектовала **стамбену зграду у Дебарској 16 за Јована Санкова Немета**
- ауторка на овом остварењу обратила посебну пажњу на дизајн детаља, попут заобљене масивне ограде од вештачког камена уз улазне стеменице, а затим и дрвених улазних врата са окулусом и декоративном ромбоидном решетком
- преовлађују црвенкасти тонови
- 1940. године пројектовала **стамбену зграду у Јове Илића 32** са супруга и себе - они највероватније живели на првом спрату
- Афинитет према модернизму
- стамбена зграда коју је пројектовала за Јована Санкова Немета у Улици Дравској 10 године из 1941. године представља велики искорак у њеном дотадашњем стваралаштву
- изузетно инвентивно компоновање фасада
- стилска комплексност и обиље иновативних детаља

- током четврте деценије су се у домену приватне праксе радиле и Ана Швејкар, Даринка Ивковић-Михаиловић, Десанка Михаиловић и Радмила Вукићевић-Сарап
- Међутим, већина извела свега један до два пројекта током своје каријере
- Изузетак једино чине Ана Швејкар, која је била продуктивна, али је већина њених решења била скромног карактера попут приземних породичних кућа, и Десанка Михаиловић, за коју се тврдило да има опус од 12 изведених, али још увек неидентификованих грађевина
- може се закључити да наведене жене архитекте нису имале много препрека у остваривању успешне каријере
- у Министарству су такође радиле и Јелица Врако Михановић, Даница Новаковић, Анка Зечевић и Живана Богдановић